

Muhsin İlyas Subaşı Şiiri İçin

●Erdoğan Erbay*

Yola Çıkış

Sanatkârlık, içine düşülen şeydir. Zira, fitrîdir. Dolayısıyla, şiir iptilâ, şair de, müptelâdır. Her sanatkâr, maharetini tabiatında taşıdığına göre, şairin peşine koyulduğu, durup dinlenmeden ardı sıra koştuğu, ruh sızısı sestir. Ruh sızısının sesine, iradeyi refakatçi kılan bir serdengeçtidir, şair. Şair, kâinatın tüm ses, renk, koku, tat ve varlığına duyarlı, en küçük titreşimi bile hissedecek istasyona ayarlı, kalbinin sesi ile kafasının nesnesi arasında çadırını kurmuş, usta bir avcıdır. Subaşı, dertlenmek üzere doğanlardandır. Yeryüzüne düşmüştür. Düşüş, bir taraftan çıkış imkânını da hazırlamıştır. Zira, iniş, çıkışı gerektirir. Düştüm, bir itirafıdır. İtiraf ise, işlediği fiilin sebep ve hikmetini açıkça beyana azmetmektir. Azmetmiş ve tevekkül de etmiştir.

Tohum şairi, hakiki şiirin sırrını ötelere fısıldayan şiir tahtının pîrinin çağrısına kulak verir. Zira, şair, şiir hamurunu, asıl ve aşına olduğu maya ile yoğurmalıdır. İşaret edilen ipuçlarını ihmale uğratmadan yüzyılının kâline nazmının çizgilerini işler. Geçmişin aydınlık rüyasında sunulan badeyi, hakiki şiire bağlılık yemininin belgesi ve teminatı sayan Subaşı, bu imkânla, bir milletin söz gücü ve söyleme biçiminin zirvesi olan şiir mülkiyetinin tapusuna ortaklığı ilân ederken, şiir mülkiyetinin taşıyıcı neferliğine de soyunur. Yenilik etiketiyle meydan alan her gelişmenin öncelikli hedefi, millete aitlik damgası taşıyan değerlerdir. Tarihî zorunluluklar ve sosyal çalkantılarla birlikte değişime uğrayan kıymetler, yarına ulaşabilmek için, vefakâr çıraklar bekler. Çağların ilhamıyla şiirin çağrısına gönlü düşen şair, milletin âleme velvele salan avazına sonsuz bir gök olmak ister. Çünkü, âlemde her şey, kendi sesinin icracısı iken, Subaşı, şiire düşkünlük halinin keder verici acemiliğinde, bütün seslerin ritmik akışında büyük orkestranın şefliğini de talep eder. Bu hâl, kuş çağırdı bağlandım, dal çağırdı inandım mısraıyla somutlaşır. Şiir coğrafyasının kimliğini keşfin ilk adımının sancısını çeker. Şair, alp ile erenin aynı ruhta birleştiği Anadolu'nun oldurucu sihrine merakla bağlanır. Bu vesileyle hem Anadolu'ya erer hem Anadolu'ya erenlere erer, hem de Anadolu'dan erenlerin devranını temaşa etmiş olur:

Hamdım yola çıkarken, şükür piştim ve yandım

mısraı, şiir ile medeniyetin birbirini var kıldığı zamana işaret eder. Orta Asya'dan yola çıkan Türk milletinin, toprağı vatan, varlığı destan ve şiiri ferman kıldığı coğrafyada şiir medeniyeti, medeniyet de şiiri millî kimliğin esası haline getirir. İşte, Subaşı'nın şiiri, dilin medeniyet kurduğu zamana ve ruha bağlılıkla yola çıkar: Avuçladı gönlümü şiir tahtının pîri.

Onun şiiri, öncelikle kendini bilme bilgisi ve irfanı olarak gören mirasın ısraklığına yazgılıdır. Zahirde ve bâtında kahramanlar yetiştiren milletin ruh dünyasına âlem, iki kelimenin hikmetine ermek arzusundadır. Bu kelimeler, dinlemek ve söylemek. Dinlemenin asıl, söylemenin tali bir eylem olduğunun farkındadır. Dünyaya gelen insan, önce dinleyip, aylar belki yıllar sonra söyleyebiliyorsa o da önce dinlemeyi belleme ister. Dinlemeyi bilmek, tabiatıyla söylemeyi öğrenmektir.

Müslüman Doğu medeniyetinde sanattan edebiyata, musikiden mimariye, hayatın her alanına nüfuzu ve tesiri aşıkâr olan tasavvufî neşvenin ilk ve temel şartı “dinle”yi Mevlânâ dergâhında meşke koyulur. Subaşı, daha ilk adımda bilir ki, aşk olmadan, meşk olmaz.

Söz, bir kudret olarak şiir formuna sığmasa da sözün derinliğini, arınmış halini ve ağırlığı alınmış duruşunu taşıma cesaretine sahiptir. Tohum şairinin mısraları, forma mahkûm olmak yerine, çağrışım zenginliği ile sürekli öncülük etmektedir.

Kalbim Ona Defter Oldu şiirinde, Mevlânâ çağrılmış, süslenip gitti Ona derken, aşk ehlinin, şiir nehirlerini besledikleri kaynağı görmüş olmaktan dolayı son derece bahtiyardır. Subaşı şiirinin sırrı, Platon'un Devlet için tehlikeli gördüğü, toplumu ve ferdi hayalî âlemlere sürükleyen değil; aksine, Erdemli Şehir'in fazilet ve ahlâkını kucaklayıp sahiplenilen, O'na doğru daimî bir akışın sorumluluğunu idrâke ermişliğidir. Aşka düşmek, ilahî bir lütuftur. Bu lütfâ mazhariyet, yola düşmeyi de zarurî kılar. Subaşı da şimdi aşk dergâhı için koşudadır. Aynı zamanda, artık meyvesi çile olan bir yola düşmüşlerdendir.

Şair, Kalbim Ona Defter Oldu şiirinde Mevlânâ'dan Yunus Emre'ye uzanır. Şiir tahtının pîrinden aşkı talim eden aşk eri, bu kez, Yunus'un sözüne kulak verir. Aşkın suskun hayretinden sözün yalın haline taşınır. Aşk oluş, söz varlığı doğuştur.

* Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Oluşunun hikmetini kavrayan şair, kendinden önce dergâh eşiğinde kulluk nezaketiyle bekleyenlerin fısıldadıkları kilidin peşindedir.

Zira, Mevlânâ aşkla dönerken, Yunus aşkla söyler. Mevlânâ'nın sırrı feryadından uzak değil iken Yunus'un ömrü yel gibi esip geçer. Aşk hâldir, hikmetine aşk ehli vakıf olur. Şeb-i Arus hakkı, Mevlânâ gibi yaşayanların nasibidir. Subaşı, bu hakkı teslimde tereddüt göstermez. Çünkü, aşk, çile bahçesinde filizlenir. Aşk dergâhına gül olmak, çile tapusunda kul hanesine kaydolmakla mümkündür. Aşkın aşkınlığına şahitlik eden Subaşı, varlığın bir diğer deliline bağlanır.

Bu delil, söz veya konuşmadır. Aşkın gizemin-den, sözün ve konuşmanın somutluğuna şahadet eden şair, Yunusla konuşur fakat o da seslenip gider Ona. Nihayet, Subaşı'nın kalbi de O'nun adıyla nakış nakıştır. İnananın üstünlüğüne şahit olarak, başka bir yol arayışına girmeden, sevgi ve muhabbetin asıl kaynağından feyizle beslenir. Ve şair, Sevdaya Gazel Gibide, hikmetin derinliğine vakıf olur. Beşer makamından insan olma makamına geçişine, kendi oluş sırrına da kavuşur.

*Gördüm, bir sihir gibiydin hasret akşamlarında
Ben seni Adem'den Muhsin'e geçer gördüm...*

Şahsî varlığının oluşum sürecini fark etmekle birlikte, iradeye bağlı adımlarla kendine alan açma imkânı da yakalar.

Aslında, Muhsin İlyas Subaşı'nın şiiri, bir milletin ve bir medeniyetin şiiridir, desek abartmış olmayız. Böyle bir yargının gerekçesi ise, şiirin altyapısını kuran kimliktir.

Kimlik bilgileri, bir takım işaret ve ipuçları sayesinde elde edilen parçalar değildir. İnsanın hüviyet kimliği gibi, Sevdakâr şairinin adı-soyadı, hane ve cilt numarası, köyü, ilçesi ve ilinin yazılı olduğu, tescilli şiir belgesi vardır. Ben şiiri, sıraladığımız ölçülerin ispatıdır. Zira, o, şiirinin kimlik bilgilerini başkasının değil, kendisinin onayıyla karşımıza çıkarır.

*Ben
İsyanlara açmadım yüreğimi
Yolculuğum
Yunus'un izindedir
Aşkım
Fuzulî teknesinde yoğrulur
Yurduma sevdam
Âkif kadar zindedir.*

Benin mısraları, Subaşı şiirinin karakteristiğini ifşa eder. İfşanın yankısı ve çağrışımı son derece samimidir. Onun şiirine dair okumalar, sanatın insana tanıdığı özgür ve iradî tercihlerin yanında; örfün ve geleneğin zamanla zamana karşı kazandığı varlık zaferinin belirleyici normları da gözetilerek yapılmalıdır.

Bu iki ölçüden özgür ve iradî tercih, şiire yönelik varsayım ve çıkarımların serbestisini sınırsız kılar; örfün ve geleneğin belirleyici normları ise, şiirin istikametine dair mutlak ve hakikî kural, 'ışittik ve itaat ettik' emri ile tartışılmaz bir zemine oturtulmuş olur.

'İştittigine itaatte sebat' gösteren şair, sözü, şiir makamına ikame görevini ve ölçülerini de belirlemiş olur. Subaşı, öncelikle, kendi şiiri için değişmez ve eskimez hakiki bir ölçü koyar.

Şiirinin kuşatıcı ölçüsü, şiirin asilik gibi bir nitelikte karar kılmamasıdır. Bu yüzden, şiir dili isyankârlık üretmez. Şiirlerinde kullandığı biçim ne olursa olsun, muhteva açısından 'ilk söze' muhalefete girişecek bir tavır sergilemez.

Hakikatin tecellileri muhtelif, lâkin özü ve cevheri itibariyle tektir. Subaşı'nın şiiri de hayalî üretim ve meydan okumalara özlemin büyütülmediği bir şiirdir. Bu kuşatıcı ölçünün ardından şair, şiirinin üç ana damarına işaret eder. Bunlar, geçmişten günümüze Türk şiirini besleyen ruh dinamikleridir. Başlangıç, Yunus ve şiiridir. Şairin yolculuğu, Yunus biledir. Sözün hasını, sözün demini ve sözün özünü onun belirlediği üslûbun içinde kalarak, sade, samimi ve gösterişsiz yanıyla söyler. Aynı şekilde, sözün tüm çirkinlik ve kötülükleri, iyilik ve güzelliğe çevirebileceğini öğrenirken, kem ve deminde söylenmeyen söze rağbetin manasızlığını da ispat etmiş olur.

Subaşı şiirinin dinamik yapısını ayakta tutan ve tam ortasında yer bulan ikinci husus, Fuzulî'nin aşk tezgâhıdır. Şiirimizin aşk hamuru, onun teknesinde yoğrulur. Aşkistan'a üflenen aşk, âşıklıkta meydan eri Fuzulî'den istiaresidir.

Onun meydan okuyuşunu, bu kez, Subaşı devralır. Zira, aşk meydanı rekabeti, yüreklilik ve cesaret gerektirir. Şairin Aşkistan'da dâhil olduğu âlem, Fuzulî'nin aşk kandilleri ile süslediği şiir göğüsüdür. Onun şiirinin son dinamiği, Âkif'ten tevarüsle temellük ettiği vatan sevdasıdır.

Şiir hakikat, şiir aşk ve nihayetinde şiir, vatanın kendisidir. Çünkü, Âkif'in şiiri, bütün bir milletin dünü, âni ve yarınıdır. Subaşı şiiri, bu mirası üstlenen cesur ve kahramanca bir söyleme, bir üslûba sahiptir.

Toprağı, fazilet ve asaletinin rengine boyayarak vatan kılan Türk milletinin bir ferdi sıfatıyla vatan bekçiliği onun için bir sevdadır. Mısraları şiirden de öte, vatana sevdasının yanık türküleridir.

Subaşı, şiir kervanını yola hazırlarken üç temel değeri de rehber edinir. Bunlardan biri dinî, biri medenî ve biri de insanî konumdur. Arayışta motifler tek tek sıralanır.

*Derdi Yûsuf teyellemiş
Mecnûn hasrete aşk demiş
Yûnus sevgiye renk vermiş
Motif olmuş gazelime...*

Bu göndermelerle o, hem İslâm tarihini hem medeniyet tarihini hem de milletinin tarihini şiirinin birer parçası olarak, bir bütüne ulaştırır. Ayrıca, Haydi Kalemimde Yûnus'a bir kere daha döner. Zira, şair, mısralarını ütopya ayarlamamıştır. Bu yüzden, hayatı boyunca 'dava' değil 'sevi' için mücadeledede ısrar eden Yunus'un dünyasından yansıyacak ışığın peşindedir.

*Kâğıttan emerek gün ışığını
Ruhumu aydınlat haydi kalemim
Yûnus'un gönlünden al ışığını
Benimkine uzat haydi kalemim.*

Batı emperyalizminin bir türlü tatmine ermeyen, başka coğrafyalar işgaline geçirilen keşif kamuflajına inat, o, parlak geçmişinin aydınlığına uyanmak ister.

Üçgenin Açıları: Hayat, Eser ve Hüzün

Muhsin İlyas Subaşı, 'İlk Söz'de hem sanatkar hem insan olarak bir hüzne işaret eder. Bu hüznün, hayatın üzerine abanmış bir ümitsizliğin icadı değildir. Hayat esere dâhilse, davaya adanmış ruhun, davasını temsilde gösterdiği liyakatin memnuniyet verici hüznüdür. Şair, bir taraftan, fena çölünde, gözyaşı ırmağının dalgaları arasına daldırdığı fitrî salla varlığının kapısını aralayacak kemâli, huzurun en içteni ile dinlerken hüznülenir.

Bir taraftan da sosyal ve ahlâkî sorumluluğun ağır yükünü taşıma asalet ve cesaretine sahiplik imtiyazını, sonsuzluk çeşmesinde berrak su damlası gibi ruhuna akıtırken hüznülenir. Zira, İlk Söz'de hayat, eser ve hüznün olağanüstü seremonisi sonsuzluk çağrısına ayarlıdır. Bu hâl, hayatını aşkın değerler tezgâhında ilmek ilmek dokuyan dava insanlarının muhasebe makamıdır.

Bu bölümdeki fikir ve kanaatlerime yön verecek

olan, büyük ölçüde hislerimdir. Öyle ki, bu davranışı bilerek ortaya koyuyorum. Zira, Subaşı'nın, aşağıda göreceğimiz mısraları, bu cümleleri kurmayı bir zaruret hâline getirmiştir. Örfümüz ve kültürümüz, muhatabı methetme hususunda birtakım düsturlar vazetmiş, ancak insan, dava adamı ve sanatkar kimlikleriyle karşımızda duran Muhsin İlyas'a, 'gül bahçesine ektiği tohum' nedeniyle teşekkür borcumu bir nebze de olsa yerine getirmek arzusunda'yım. Çünkü, söz, ehline yakışır. Yakışan ortaya çıktığına göre, bize de ses vermek düşer. Tohumun toprakla buluştuğu yerde, köklerinin tutunduğu gönüllerin, dimağların, akılların ve iradelerin varlığından haberdar olsun ki, şair, sözünün yerde kalmadığını görsün.

*Bunca tohum ekim gül bahçesine
Tutarsa insanlık alkışlar bizi
Ses verin bu ömrün yorgun sesine
Gönlünüzde kalsın bir küçük izi.*

Hemen hemen bütün edebî türlerde eser veren Subaşı, ömrünü, yazının sermayesi kılmıştır. Bir tarafta, sanat ve edebiyatın gecelere dost sancılarını rüyalarına katık eder; diğer tarafta, vatan, millet, memleket ve bayrak gibi değerlerin müdafaası için haysiyet ve şerefiyle ayakta durur. Şairin dünyası bir gül bahçesidir. Öyleyse, tohumun güle/güllere döndüğünü bilme hakkı da vardır. Ey şair, ektiğin tohumlar fidan oldu ve çoktan meyveye durdu. Sözün ağır yükünü taşıyan yüreğinden yükselen çılgının aks-i sedası yüreğimize düştü. Sesin sesimize karıştı. Seni yoran emanetler, ardından gelenlerin uhdesine devredildi. Sesin yorgun olsa da şiirin ve sözün her daim diri, kuvvetli ve kıyamdadır. İzinini sürdüklerinin sende hatırı varsa, bizde de senin izinin hatıraları vardır. Şiirinde hatırladığın ve hatırlattıklarınla sen hem hatırşinas hem de kadirşinas bir insan oldun. Dolayısıyla, hatıraya hürmet yolunu izleyenlere, hatırımızda yer açarız. Hatıra hürmet, hatırlanmaya müstahak olmaktır. Sen ve şiirin, bir medeniyetin izini takip ettiğine göre, gönlümüzde izinin kalması da mukadderdir.

Şiir ve Sorumluluk

Milleti ve medeniyeti adına konuşan insanlar, en üst seviyede sorumluluk şuuruna ermiş olanlardır. Bu şuura erenlerin ünedikleri her şey, mensubu bulundukları milletin dolayısıyla medeniyetin ortak değerleridir. Bu değerlere, soyut ve somut ayırımı yapmadan, dinî, ahlâkî, örfî, tarihî ve kültürel bütün alanlar dâhildir. İşte, aidiyetin sorumluluğu

ile yola çıkan sözcüler, gereğini yerine getirmek için hazırlanmış ruhlardır. Söz vermişlerdir. Söz ise, bir ahittir. Ahdini yerine getirmek, şahsiyet sahibi insanın mutlak görevidir. Sözün yüklendiği görev emir, sözün yüklediği görev ise, uygulamadır. Emre itaatin sonucu asıl olandır. Zira, tutulmayan söz, muhatabın değersizliği ile yakından ilişkilidir. Bilmek, gereğini ifa ve icra edince mana kazanır. Gereği yapılmayan bilme, kuru bir gürültüdür, rahatsız etmekten başka bir şeye yaramaz. Gereğini her zaman yapan ise, şiiirdir.

Yirminci Yüzyıl Şiirimizin İki İşlevi

Yirminci yüzyıl şiirimizin varlık alanı birçok yönden sorgulanmış, bu sorgulamaların neticesinde farklı bakış açıları geliştirilmiştir. Yüzyılın şiiri, kabaca bir tasnifle hece-aruz, köy-şehir, Anadolu-İstanbul, içtimâî-şahsî, siyasî-tarihî, geleneksel-modern gibi, çoğaltılabileceğimiz meseleler etrafında şekillenir. Şiirle ilgili tartışmalara, yüzyılın şartlarından kaynaklanan, yeni bir pencere daha açmak, bir hareket noktası daha belirlemek, şiirimizin bize sağladığı zengin imkânlarla ulaşmada basamak teşkil edecektir. Şiirimizin tarihi boyunca üstlendiği işlev ve sorumluluk için çizilecek çerçeve, söz konusu imkânları ortaya koymada önemli ve belirleyici adım olacaktır. Belirlenecek bu imkânlarla, Muhsin İlyas Subaşı şiirinin hangi noktaya ve ne şekilde konumlanacağına dair fikir vermesi bakımından muhakkak ihtiyacımız olacaktır. Şiirimizin yirminci yüzyıldaki işlev ve sorumluluğunu iki başlık hâlinde ele almak, ortaya çıkacak fikirlerin yol göstericiliğinde hâli değerlendirmek, konumuzun işleniş açısından son derece faydalı olacaktır.

Yirminci yüzyılı yaşayan, bu yüzyılı idrâk eden ve şiirin, en dar zamanda çözüm üretici niteliğini kabullenip onaylayan şair/şairler, iki temel hareket noktasına zorunlu olarak mahkûm olmuşlardır. Zorunluluk diyorum, çünkü, bu zorunluluk çıkmazında siyasî, sosyal, tarihî, ailevî, ideolojik tercih ve şartlar belirleyici rol oynamıştır. Bu iki temel hareket noktasını şöyle adlandırmak mümkündür: 1. Yıkılış ya da Çöküş şiiri; 2. Kuruluş ya da Diriliş şiiri.

Yıkılış ya da Çöküş Şiiri

Yirminci yüzyılın başına doğanlar, yüzyıllardır medeniyet havzasını değer ve kıymetlerle besleyen bir ebedî devlet nizamının bozulup dağılma sürecine şahitlik etmişlerdir. Varlıktan yokluğa, zirveden zemine, güzelden çirkine, vakur duruştan baş eğmeye doğru giden bir süreci yaşamışlardır. Öncülük

etmeyi, belirleyici olmayı, yol göstericiliği, danışılır olmayı, yeri ve zamanı geldiğinde ilâhî yükümlülük icabı, güç kullanmayı vazife bilen bir medeniyetin evlatları, bütün bu vasıfların batışını gördüler. Varlıktan yokluğa evirilen süreci yaşayan insanın ruh hâli nasıl bir seyir takip ediyorsa, Osmanlı'nın yıkılıp tarih sahnesinden çekilişini görenler de benzer bir durumla karşı karşıya kalmışlardır. Tarihî çöküşün hazırladığı psikolojik ortamın, fert ve milletin davranış biçimine etki etmesi kaçınılmazdır. Hem fert hem de millet, geleceğini kurmak için canını fedaya ant içerken top, tüfek ve kılıç gibi silahların yanına, hikâyesini nakledecek başka bir silah daha koymuştur. Bu silahın adı, şiirdir.

Kılıç, top, tüfek ve kamanın tükendiği yerde devreye giren şiir, insan ruhunun derinliklerine kök salmış duyguların tamamını harekete geçirir. Bir yanda, şehitlik ve gazilik unvanının yüceliği övülürken, bir yanda, cesaret ve kahramanlığın tarihe sığmayacak büyüklüğü tasvir edilir. Bir yandan, gönüllere çöreklenen gurbet ve hüznü anlatan şiir, bir yandan, vatan, bayrak ve toprağın üstünde daha değerli bir şeyin bulunmadığı hakikatini abideleştirir. İşte, bu durumda şiir, yirminci yüzyılın yıkılış ve çöküş hâlini tasvire girer.

Yirminci yüzyıl psikolojisini yaşamış, ancak bu durumu ferdî bir mesele hâline getirip kendini anlatmak yerine, bu psikolojinin topluma nasıl yansıdığını gören isimlerin başında Mehmet Âkif gelir. Safahat'ın hem mukaddimesi hem de özü kabul edebileceğimiz şiirinde Âkif, yukarıda sözünü ettiğimiz ruh hâlinin çerçevesini çizirken, okura şöyle seslenir:

*Bana sor sevgili kâri' sana ben söyleyeyim
Ne hüviyyette şu karşında duran eşârım:
Bir yığın söz ki, samîmiyyeti ancak hüneri;
Ne tasannu' bilirim, çünkü, ne sanâtkârım.
Şi'r için "gözyaşı" derler, onu bilmem, yalnız,
Aczimin gıryesidir bence bütün âsârım!
Ağlarım, ağlatamam; hissederim, söyleyemem;
Dili yok kalbimin, ondan ne kadar bîzârım!
Oku, şâyed sana bir hisli yürek lâzımsa;
Oku, zîrâ onu yazdım, iki söz yazdımsa.*

Poetik ve teorik açıklamalara ihtiyaç bırakmayan, samimî bir itiraf gibidir, Âkif'in söyleyişi. Öyle ki, saklayıp ima ederek sanatın mucizesiyle insanı büyülemek sevdasında da değildir. Kaleme dökülenler, dilden taşanlardır. Eğer şiirin kimliğinden söz edilecekse, yığınla savrulan kelimelerin tek bir özelliğinden bahis açılmalıdır. Sanatı da bilir, sa-

natçıyı da. Hatta, sanatçıların bulunduğu zirvenin de ortağıdır. Ancak, Âkif'in şahitlik ettikleri, kabiliyetlerini ve imkânlarını kullanmasına engeldir. Gözyaşı dökmek bir samimiyetse, onun şiiri de samimiyetinin somut göstergesidir. Yirminci yüzyılda, milletin ve medeniyetin başından geçenler, bir kişinin çare bulabileceği sıradan hadiseler değildir. Acziyet, varlığın ve varlığının şuurunda olanların hâlidir. Varlıkla varlığı arasındaki münasebeti, ebediyeti idrâkin tezahürü makamında şuura dönüştüren Âkifler, yıkılan ve çökenin neye karşılık geldiğinin de farkındadırlar. Cereyan eden hadiseleri şuura taşıyanlar, merhamet ağacının köklerinden beslenen işaretçilerdir. Safahat'ın varlığı, Âkif'in, hangi şuur makamından etrafı gözlemlediğinin delilidir. Ağlayıp ağlatamayan, hissedip söyleyemeyen gözcü Âkif, kalbinin tercümanlığını yapacak bir dile de sahip değildir. Dilin imkânları ne kadar geniş olursa olsun, kalbin hissettiklerine asla tercüman olamaz. Âkif ve yirminci yüzyılı yaşayanların karşılaştıkları olaylar ve maceralar, ancak duygulu yüreklerin sezebilecekleri derinliktedir.

Âkif şiirinin yerine getirdiği sorumluluk şahsî değil, bir coğrafyanın, bir milletin ve bir medeniyetin uğradığı yıkılış ve çöküş tablosudur. Bir felâket tablosunu şekillendiren siyah beyaz renkler, yıkılışın/çöküşün tüm sebep ve sonuçlarını açıkça yansıtmaktadır. Bütün bu olayları görüp yaşamak, ancak sonuca etki edecek bir çözüm üretememek, inanmış insanın ruhunda onulmaz yaralar açmaktadır. Âkif'in gözyaşları, millet adınadır. İnancın güzelliği, samimi davranış biçiminde tezahür etmektedir. Estetik bir örtme değil, alenî söyleyiştir.

Faruk Nafiz, Okuyanlara adlı şiirinde, sözünü ettiğimiz yıkılış ya da çöküş psikolojisini anlatırken, insan dâhil bütün nesneleri trajedinin heykelleri gibi tasvire girişir.

*Bir geniş bahçe gibi size açtıkı derdim,
Durdunuz, seyrettiniz sıra heykeller gibi,
Ruhunuzun çölünde bütün bir ömrü verdim,
Kireçli bir tarlayı sabanla beller gibi...*

Faruk Nafiz'in öznesi, kendisidir. Derdin tam ortasına yani merkeze yerleşen şairin dillendirdiği, kendi benidir.

Diri, canlı ve yemyeşil, hayat adına her türlü unsurun taşıyıcısı ruhu, dışarıdan bakanlar için sadece seyredilecek konumda bir bahçedir. Derdini anlamak yerine, hep aynı yere ve bir şeye bakan heykeller gibi kadit insanlar, onun ruhundan akan ırmakları somuran çöllerdir. Verimsiz, susuz ve

kıraç ruhlarını, biraz olsun hareketlendirmek hususunda ömür sermayesini tüketen Faruk Nafiz, okuyucu ile arasındaki bu ilişkiyi, saban vasıtasıyla kireçli bir tarlayı sürmeye, bereketli hâle getirmeye çalışmak gibi, beyhude bir gayrete benzetir.

Şairin duyduğu en büyük dert, kendi vatanında yaşadığı gurbet yasıdır. Şairin hayatına gidildiğinde görülür ki, İstanbul'dan Ankara'ya, Ankara'dan Kayseri'ye öğretmen olarak tayin edilmek, gurbet tasasının en büyük nedenidir. Çünkü, devrin Anadolu coğrafyası, sahipleri için gurbetin mekânıdır. Bu topraklarda var olan canlı ve cansız her şey hem maddî hem de manevî bir sürgünlüğün pençesindedir. Anadolu, ağlayan bir insandır.

Gidip de gelmeyen balalarına türkü yakan analar, hayatının baharında sevdiğini cepheye yollayıp arkasından "Dön gel ağam dön gel dayanamirem" diye feryat eden yavuklular, ağzı süt kokan yavrusunu "on beşliler" içinde savaşa gönderip hüznünü yasına katık yapıp sürgüne ömrünü feda edenlerdir. Onun kalbi, paramparça olmuş Anadolu coğrafyası gibi, mısralarının pençesindedir. Kan ve gözyaşı, ruhunun yegâne gıdasıdır, artık.

*Duyduğum en büyük dert yurdumda gurbet yası,
Gördüğüm en güzel yüz karşımda ağlayandı;
Her mısraın sonunda kalbimim bir parçası
Bir mızrağın ucundan sızan bir damla kandı!*

Şiirin devamında Faruk Nafiz, yaşadığı devrin sosyal hayatını panoramik fakat çok dramatik bir çerçevede canlandırarak anlatır.

*Derdime dert ekledim ellerin kederinden,
Tek ruhumun azabı değildi gördüğünüz...
Nasıl yalnız âhımla kımıldardı yerinden
Bin bir açık sesinden güç ürpereyen tüyünüz?*

İnsan, yaşadıklarının toplamıdır. Bu yüzden her insan, yetiştiği çevrenin ve içine doğduğu şartların sağladığı imkânların çocuğudur. Faruk Nafiz'in mısralarına sinen dert, kendi derdinden ibaret değildir. Azapta olan ruh, bir milletin ruhudur. Kaynağı ferdi görünse de karşılaştıklarından etkilenen bir sanatkâr olarak Çamlıbel, bir medeniyetin çöküşü esnasında, ferdin kaderine yazılmış kederin varlığını derin bir sezişle aktarır.

Şairin kaleminden dökülenler artık bir şiir olmaktan çıkmış, devrin ve devrin insanının hikâyesini anlatan bir mersiye-destan karakterine bürünmüştür.

Kuruluş ya da Diriliş Şiiri

Yirminci yüzyılı, neredeyse başından sonuna kadar yaşamış olan Necip Fazıl'ın Sakarya Türküsü, Kuruluş ya da Diriliş şiirinin en güzel örneklerinden biridir. Sakarya, bir sembol olarak Türk milletinin kaderini temsil eder.

Dirilişin gerçekleşmesi, Sakarya'nın ağır imtihanı başarmasına bağlıdır. Azmedip kararlı duruşunu teslimiyetle birleştiren bir dava adamının dilinden dökülen mısralar, tek başına ayağa kalkabilme ümidini beslemektedir.

*Sakarya, saf çocuğu, masum Anadolu'nun,
Divanesi ikimiz kaldık Allah yolunun!
Sen ve ben, gözyaşıyla ıslanmış hamurdanız;
Rengimize baksınlar, kandan ve çamurdanız!*

Sakarya, ayağa kalkmalıdır. Zira, davalar kahramanlar ister. Bu noktada kahraman sayısının az ya da çok olması önemli değildir. İnsanlık tarihi boyunca, ilâhî mesajların muhatabı peygamberler, bahsettiğimiz meselenin en büyük temsilcisidirler. Davalarını müdafaa edip karşı çıkanlarla mücadele ederken Allah'tan başka güvenip dayandıkları bir merci olmamıştır. 'Yalnızım, beni kimse desteklemiyor' diye, davadan vaz geçmeyi asla düşünmemişlerdir.

Davanın sahibi Allah'tır. Her şey O'nun mülküdür. Olan her şey, O'nun mülkünde cereyan etmektedir. Ayrıca, her şey O'na doğru gidiyorsa, endişe edilecek bir durumdan da söz edilemez. Eğer Sakarya ayağa kalkarsa -ki kalkmalı- gayretin ve çalışmanın mükâfatı da eksiksiz verilecektir.

*Yol onun, varlık onun, gerisi hep angarya;
Yüzüstü çok süründün, ayağa kalk, Sakarya!...*

Sezai Karakoç'un Diriliş inancı hem hayatının hem de sanatının esasıdır. Söz, diriliktir. İnsan sözle var olmuştur. Sonuçta, sözle yeniden ayağa kalkıp hesabına yürüyecektir. O hâlde, Karakoç için şair, bir 'ağıtçı' olmamalıdır. Oluş ve dirilişin hakikatini bilen, ölünün arkasından mersiyeler dizmemelidir. Zira, sözün kaynağını kavrayanlar, verdikleri sözü unutmazlar. Söz ahittir, ahde vefasızlık olmaz. Ah-dine sadakatte iradesini ortaya koyanlar, vaz geçilecek şeye de ümit bağlamazlar. İnsanın ve insanlığın tarihini anlatanlara verilen sıfatlar, zaman ve şartlara göre farklılık gösterse de, buluştukları ortak nokta, söze dirilik vermiş olmalarıdır. Bu şahısların yazdıkları bazen destan olur, bazen mersiye, bazen masal olur, bazen hikâye olur.

*Şair o büyük ağıtçı geldi dünyamıza
Günlerce gecelerce ağlattı bizi
İrili ufaklı ölenlerimizin ardından
Öldü ve kendi ağıtını yazmadan gitti*

Fakat Karakoç için şair, ölümü anlatmanın peşinde değildir. Söz, asıl sahibinden dolayı sürekli ve diridir. Ölüm, bir hakikat olarak, yaratılmışlar için kesinlikle değişmeyecek bir akıbetir. Zaten her şey için vuku bulacaktır. Ayrıca birtakım gayretlere gerek yoktur. Ancak, diri tutmak ve diriliğin süreklilik elde etmesini sağlamak olağanüstü çaba gerektirir. Allah'ın 'Hayy' sıfatının tecellisi olarak, insan ruhu diri, canlı ve sürekli. İşte, sözün diriliği/ dirilişi sağlaması bununla alâkalıdır. Ölümüne ağıt yakmak, insanın engelleyemediği bir duygu olsa da hadisenin gerçekleşmesini asla durduramaz. Kader rıza göstermek esastır. Ölmek, insanın iradesiyle vuku bulmaz. Bu nedenle şiir, ölmeyi değil, dirilişi telkin eden sözün kendisidir.

*Ben ağıt yazmayı sevmem
Ölümden değil dirilişten yanayım
Ölümden değil ölüm sonrasında yana
Ağıt yazmaktan değil mevlit yazmaktan yana*

Âdemoğlu için ölüm mukadderdir. Can tende iken ölümü öldürenler, asla değişmeyecek bir hakikatın şuuruna ermişlerdir. Bir de hayatta oldukları hâlde, ölenler vardır. İşte bu tip ölümlere sözün tesiri yoktur. Sözün tesiri, dirilişten yana saf tutanlaradır. İnanan ve dava sahipleri için ölmek, bir hâlden bir hâle, bir âlemden başka bir âleme geçmektir. İnsanın yeryüzündeki düzenleyici vasfı dikkate alınarak olursa, öldürmek kolay, zor ve asıl olansa, diriliği ve direnişi sağlamaktır.

Muhsin İlyas Subaşı şiirinin ana gövdesi ise, düşüncedir. Diğer bir ifade ile onun şiiri, kültür ve medeniyetimizin ana damarı olan hikmeti, hikmetle hikmetli söyler. Muhatabını uyarmak için ünleyen bir şiirdir. Subaşı, şâiri tanımlarken bu hakikate işaret etmektedir:

*Şâir, hayalinden geçen saf dilidir,
Şâir, yaşanan bin çilenin bülbülüdür,
Ondan açılır gönlümüzün nağmeleri;
Şâir, bize aşkın sunulan ak gülüdür...*

Aşk, varlığın başlangıcıdır. Başlangıç noktasına göndermede bulunan şair, hangi kaynaktan beslenip dilleneceğini de belirlemiş olur. Şairin meydan alması, sözle yola çıkan insanın hallerine tercü-

manlık içindir. Şiir hayalin katıksız dili, çile deryasının tek habercisi, gönlün nağmesi ve bize verilen en güzel duygunun, aşkın gülüdür. Şair, günlük hayatın kirletemediği bir dil kurucusudur. Dile dökülemeyenin duyurucusudur. Gönül ferahlatan nağmelerin bulucusudur. Var oluş esrarının çözücüsüdür.

Yirminci yüzyıl şiirimizin, yerli, millî ve özgün değerlerini şiirin sorumluluk alanına taşımayı, millet ve medeniyet için görev bilen isimlerden birisi de Muhsin İlyas Subaşı'dır. Onun şiiri, bu sorumluluğun meyvesidir. Subaşı'nın şiiri, düşünen şiirdir. Düşüncenin peşinde, çözüm geliştirir. Zira, Subaşı şiiri, gerçekte yaşanmamış, masa başında kurgulanmış, içi kof, ötesi olmayan dünyeviliğin kaotik çağdaşlığından damıtılmış, dramatik ve trajik saplantılar icat etmez. Açmazları ve çıkmaz sokakları yoktur. Şiir, insana bahşedilmiş en güzel ve mükemmel ifade biçimi olmasının yanında, hemen her zaman ânın dışında ve gelecek adına ümit taşıma görevi de üstlenmiştir. Çünkü şiir, ağıt değildir. Günlük hayatın zorunlu kılıp baskıladığı engelleri aşmada, çoğunlukla açılacak bir kapıdır. Subaşı'nın şiiri, işte tam bu nokta üzerinde karargâhını kurar. Ardından, gelip geçen hayat yolcularına, yolculuğun esrarını anlatır. İnsana ilişkin yol işaretlerini, gerekli yerlere dikme sorumluluğu öncelikli amacıdır. Subaşı'nın şiiri, fânîlik yolunu adımlayan âdemoğlunun var oluş serüvenini geçmişten bugüne devrettirirken çok önemli bir hususa da dikkat çeker. Onun şiiri, yarın için işe yaramayacakları güzergâhın dışına iter, peşinden menzil-i maksûda selâmetle ermenin yol göstericiliğini üstlenir. Şiir ümitse, ağlamaya ve bağırmaya gerek yoktur. Subaşı, "Benim Şiirim"de, şiirin tarihine yönelik değil, ancak, kendi şiirinin karakterini açıkça ortaya koyar. Bu şiire gökkuşağı rengini veren hususlar, herhangi bir gizliliğe sapsanmadan sıralanır.

*Oturup düşünsün benim şiirim,
Ne ağlasın ne de bağırsın.
Gurbet, Hikmet, Hasret pınarlarından,
Geçip son visâle sevgiyle ersin.*

Subaşı'nın şiiri, bütün hüviyeti ve heyetiyle ağırbaşlı bir duruştur. İnsan için tefekkür hâli, fizik ve metafizik âlemi kavramak bakımından zorunlu olduğu kadar, ferdi bir iradenin de yansımasıdır. İşte, şairin şiiri için çizdiği dairenin merkezinde yer alan nokta, düşünme eylemidir. Başkalarının ürettikleri üzerinde eşelenen bir söyleyişin, özgün ve belirleyicilik vasfından söz edilemez. Düşünme

eyleminin beslediği ruh, hakikatin peşinde koşmayı düstur edinir. Ödünç alınmış bir ağlamanın ardından yürüyeceklerin adımları boş; karşılaştığı meselelere çözüm üretmek yerine olur olmaz yerde dizleri üzerine yığılıp ağıta dönüşen çığlıklar gereksizdir. İşte, Subaşı'nın şiiri, bahsettiğimiz iki duruma da karşı bir direniş, bir başkaldırıdır. Bir medeniyetin ayrıcalıklı nehirlerinden varlık devşiren şiir, hasreti, gurbeti ve hikmeti mülk edinip yoldan sapmadan kendini bulur. Şiir dediğimiz söz varlığı, doğrudan doğruya insana dair olanı anlatır. İnsana has sevgi değerlerini mısralarına taşıyan şiir, bir aşamadan sonra bunları da geride bırakarak visâle ermelidir. Aslında insanın yaşadığı serüvende belirleyici konumda duran hallerin gerçek anlamları, Mutlak olanda saklıdır.

Subaşı'nın şiiri, bir taraftan da insanın sonsuz duygu denizinde rahata erer. Düşünce ile beraber duygunun da şiirin nefes alma kaynaklarından biri olduğu göz ardı edilmemelidir. Subaşı şiirinin vücut bulduğu, düşünce ve duygu alanı, Şark-İslâm medeniyetinin, insanı algılayış biçimine mutlak bir uygunluk ifade eder. Batı medeniyetinin insan algısı tek taraflı ve bütünüyle maddeden ibarettir. İki medeniyetin insan anlayışı farklılığı, şiir dâhil, diğer edebî türlerin insanı ele alış tarzına ve işleyişine de yansır. Şark-İslâm anlayışının insanı konumlandırıp yücelttiği yerde, Batı pozitivizmi, insanı, dünyevî olmak gibi bir sıradanlığa indirger. İşte, Subaşı, insan varlığının düşünce ve duygularına tercümanlıkta ilk sırayı alan, her zaman köşeyi tutan şiire, insanı bir bütün olarak yerleştirir. Bu anlayış, insanla ilişkili sanat ve edebiyat eserinin, insanın kendisi gibi, sonsuzluk yakalayabileceğinin de ispatıdır.

*İnsanın çok yönlü duygularında,
Buluversin o da bir küçük liman.
Geleceği dünyanın göğüslerinden,
Şiirimle emip büyüsün zaman.*

Muhsin İlyas Subaşı'nın şiiri, soylu bir şiirdir. Çünkü, mülk edinip sahiplendiği bir medeniyetin mirasçısıdır. O, bir mirasçının üstlenebileceği en büyük ve ağır yükü üzerine almıştır. Nedeni şudur: Soylu bir geçmişin bugüne söyleyeceği şeyler, her insanın taşıyabileceği sorumluluklar değildir. Zaman ve şartlara karşı, varlığını belirlemiş, insanlık için değerler üretmiş, tarihin yanında coğrafyaya mührünü vurmuş bir duruşun halefi olmak, iyi ve güzeli daha üst bir seviyeye çıkarma düşüncesini zorunlu kılar.

Subaşı bir kâşif, şiiri ise bir keşiftir. Yeni ve özgünü yakalayıp tekrardan kurtulabilmek, daha önce nelerin yapıldığını merak edip öğrenmeye bağlıdır. Batılılaşma süreci ile başlayan geçmişi inkâr zihniniyetini açıktan hedef almasa da o, ortada olanın görünmeyen sırrını derin bir sezişle kavradığını hissettirir. Şark-İslâm medeniyetinin ortaya koyduğu ölçüler dairesinde teşekkül eden Osmanlı şiir kültürünü, oluşturduğu zemini yok saymaya başladıığımız tarihten bu tarafa, muhalif zihniyetin kadük anlayışında mahkûmiyete maruz bırakılmış olan şiir, Subaşı'nın keşiflerinde kapılar açıcı bir anahattır. Kendi şiirini kurmak adına, dünün edebî zevkini inkâra kalkışmaz. Şiiri, çift kanatlı bir kuş gibi, fikirle his ortaklığının ürünüdür. Şiiri, siyasî ve ideolojik bir saplantının akim bıraktığı köksüz ve dünyevî bir söylemin değil, yaratılışın sırrına ermek için yüreğinde yangınlar alevlenen bir kulun mısralarıdır.

*Soylu bir geçmişin mirasçısıyım;
Divan'lar keşfimde anahtar benim.
Fikirle hissime kucaklar dünyam,
Hilkatin sırrına teşne yüreğim.*

Subaşı şiirine, şiir tarihimizde bir yer belirlemek gerektiğinde, bir hususu özellikle göz önünde bulundurmak şarttır. Bu, şairin yirminci yüzyılın ürettiği felsefî, sosyolojik, psikolojik ve psikanalitik moda söylemlere asla dönüp bakmamış olmasıdır. Anadolu irfan coğrafyasını teşekkül ettiren, kaynağı ilâhî olan söz hediyesi, onun biricik rehberidir. Yüzyılın icadı kavramlar aracılığıyla şiirini bir yerlere taşımak, daha açık ifade etmek gerekirse, şöhret bulup şiirden nemalanmak aklına bile gelmemiştir.

*İçgüdü, dış tesir ve çılgın hayâl,
Kalemime şükür, belâ olmadı.
İlâhî idrâkin mevhibesine
Bunlarla şiirim yol da bulmadı.*

Subaşı'nın şiiri, fitratında var olan, kendini bilme heyecanının peşindedir. Öncelikle, varlık aynasına yansıyan 'ben'i çözmek, çözmenin zevkine ermek, bu zevkle sonsuza yürümek asıldır. Bu bakış açısı, bir hükme ulaşmayı mümkün kılmaktadır. Şiir, önce kendini bulmak, ardından var oluşun sırrına ermek için araçtır. Elbette, bu hususta birçok tanım ve teklifler yapılabilir. Ancak, Subaşı gibi, dava erlerinin söylemek ve yazmak adına bir mecburiyetleri yoktur. Türü ne olursa olsun, söze döktükleri her şey, hakikatin perde perde açılması içindir.

*Mayamda deryâdil bir heyecan var,
Öncelikle beni bana koşturur.
Kendimi buluşun yorgun zevkine,
Sonsuz bir koşunun kahrını vurur.*

Subaşı'nın şiiri, nihayetinde aşkın şiiridir. İnsan için aşk, kendini bilme makamıdır. Kendi oluş sırrını çözen insan, vusulün usulsüz olmayacağını da öğrenmiş demektir. Aşk, Tek'tir. Tek'e dâhil olan Subaşı, gayrın meşgul eden kesretinden de kurtulmuştur. Şiirinin kıymeti, söz söylemeyi öğretenin azamet ve lütfundan kaynaklanır; şiirinin gayesi, akıl ve gönül sahibi olarak, idrâk ehli olanlara yol göstermektir.

*Aşkında kendimi idrâk gayreti,
Bir terkinin mermerine renk olur.
Gönlümdeki sırrı remzeden Tevhid,
Telkin çizgisinde kendini bulur...*

Sonuç

Subaşı'nın şiiri, yeryüzü nizamının adalet üzere uygulanmasını sağlayan bir milletin mirasçısı bir şiirdir. Mülk edindiği değer ve kıymetleri, gelenekten sapmadan, yeniliğe söyleten şiirdir. Başkalarının ürettikleri yapmacık hayâl, iz ve yollar, bu şiirin dünyasına hiçbir zaman girememiştir. Kendi gündemini belirleyen, bu belirlemeden hareket ederek gündem oluşturan bir tefekkürün, bir irfanın ve bir marifetin şiiridir. Anadolu irfanının hikmet taşıyan sözlü kültürü, bu şiirin asıl kimliğini şekillendirir, mayasını oluşturur.

İlâhî öğretinin soylu söyleyicisidir. Zira bu şiir, asil olanın asaletini taşıma liyâkatini hak etmiş bir şiirdir. Saf, duru, tertemiz anlatışı ile hakikatin kendisi gibi dolaysızdır. Tek olan hakikatin, hakikatine yakışır tarzda ifadesini bulduğu bir şiirdir. Medeniyete rengini veren geleneğin bir parçası olmak şerefini, sözün izzetine tabi ruh ile belirleyen şiirin adıdır, Muhsin İlyas Subaşı şiiri. İnsan terkiğine, âlemin özü mührünü vuran fermanın hizmetkârı bir şiirin adı, Subaşı şiiridir.

Subaşı şiirinin kederi yoktur. Çünkü, o, âşıktır. Âşıktaki da keder olmaz. Söz, sahibinin dilinde ise, kadehi elden bırakmamak gerekir. Hazret (Şeyh Galip) buyurmadı mı, "Âşıktaki keder neyler gam halk-ı cihânındır / Koyma kadehi elden söz pîr-i mugânındır." diye...

